

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д.ю.н. Ангел Калайджиев, преподавател в Софийския университет „Свети Климент Охридски“, на дисертационен труд „Договорът за автомобилен превоз на товари“, представен от Димитър Куртев Демирев за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ в професионално направление по 3.6 „Право“ (Гражданско и семейно право - търговско право)

I. Относно процедурата за защита на образователна и научна степен „доктор“

Назначен съм за член на научното жури по процедура за защита на дисертационен труд „Договорът за автомобилен превоз на товари“ на Димитър Куртев Демирев, докторант на самостоятелна подготовка по професионално направление по 3.6 „Право“ (Гражданско и семейно право-търговско право) към катедра „Гражданскоправни науки“ на юридическия факултет при Софийския университет „Свети Климент Охридски“ (СУ), със Заповед № РД-38-313/03.06.2023 2023 г. на ректора на Софийския университет „Свети Климент Охридски“ (СУ). С решение на научното жури, прието на неговото първо заседание, съм определен за рецензент по процедурата.

Дисертантът е зачислен като докторант на самостоятелна подготовка редовна по професионално направление по 3.6 „Право“ (Гражданско и семейно право-търговско право) към катедра „Гражданскоправни науки“ със Заповед № РД-20-982/30.09.2022 г. на ректора на СУ. Издържал е успешно всички предвидени изпити.

Докторантът е представил дисертационен труд, както и четири статии в специализирани научни списания, както следва: „Договор в полза на трето лице ли е договорът за автомобилен превоз на товари, когато лицето, спрямо което се реализира резултатът, е различно от изпращача?“ – списание „Търговско право“, № 1/2022 г.; „Недобросъвестност на превозвача по смисъла на Конвенцията за договора за международен автомобилен превоз на товари“ – списание „Съвременно право“ № 1/2022 г.; „Обстоятелства, които превозвачът не е могъл да избегне и последиците, които не е могъл да преодолее по смисъла на чл. 17, пар. 2, пр. 4 CMR?“ – списание „Търговско право“, № 2/2022 г.

Представеният дисертационен труд и публикациите по неговата тема отговарят на формалните изисквания за провеждане на процедура за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ съгласно действащата законова и подзаконова нормативна уредба, както и на изискванията на Правилника за реда и условията за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в Софийския университет „Свети Климент Охридски“.

II. Относно докторанта, изготвил дисертационния труд

Димитър Куртев Демирев е завършил е юридическия факултет на СУ през 2013 г. Той е хоноруван асистент по „Гражданско право. Обща част“ в СУ през учебните 2018/2019г.; 2019/2020г.; 2020/2021г.;2021/2022г.;2022/2023г. В периода юни 2012 – август 2014 г. докторантът е работил на различни длъжности в „Първа инвестиционна банка“ АД. През 2014 г. е издържал изпит за младши адвокат. Спечелил е конкурс за младши съдия, като в периода октомври 2015 - юни 2016 г. се е обучавал в Националния институт по правосъдието на Република България. В периода юли 2016 - юли 2018 г. е бил младши съдия в Окръжен съд – Благоевград, а от юли 2018 г. досега е съдия в Софийския районен съд.

Научните интереси на докторанта са в областта на гражданското и търговското право, гражданското процесуално право, както и в различни сфери на европейското право. Сериозните му научни интереси са изразени в следните публикувани от него студия и статии по темата на дисертацията, посочени по-горе. Докторантът е публикувал е една статия, която не е по темата на дисертационния труд - „Извънредни обстоятелства“ в практиката на СЕС при „отмяна на полет“ по смисъла на Регламент №261/2004. *Lex.bg*, 09.01.2023г. Докторантът е изнесъл и научен доклад на тема „Права на пътниците във въздушния превоз по Регламент (ЕО) № 261/2004“ на конференция на тема „Върховенството на правото и ефективно прилагане на правото на Европейския съюз от българските съдилища“.

Участвал е в многобройни местни и международни обучения, образователни програми и семинари.

Владее английски език и руски език.

III. Относно представения дисертационен труд

1. Актуалният характер на избраната от автора тема на дисертационния труд е безспорен. Той се предпоставя от необходимостта да бъде анализирана задълбочено недостатъчно изследвана проблематика на договора за автомобилен превоз на товари.

2. Дисертационният труд е с обем 469 страници, включително съдържание и библиографска справка. Работата е структурно подредена в три глави (вътрешно разделени на озаглавени параграфи, точки и подточки), увод и заключение. Приложен е и списък на използваната литература, съдържащ общо 75 съчинения, от които 49 български и 26 чуждоезични - на английски, френски, немски и руски език.

Глава първа съдържа исторически преглед на уредбата на договора за автомобилен превоз на стоки. Хронологично са описани нормативните актове в областта на автомобилното транспортно право - Закона за задълженията и договорите (отм.) от 1892г., Търговския закон (отм.) от 1897г., Закона за задълженията и договорите от 1951г. и Устава на автомобилния транспорт от 1955г. Авторът представя съответните законодателни разрешения, за да изясни впоследствие тяхната еволюция, като същевременно представя и анализира критично и съответните разбириания в теорията.

Глава втора е посветена на Конвенцията за договора за международен автомобилен превоз на товари (CMR). Трудът съдържа анализ на отделните текстове от CMR, който предпоставя тълкуването и анализа на националния правен режим на договора за автомобилен превоз на товари (защото Законът за автомобилните превози (ЗАП) е съобразен и следва разпоредбите на CMR). Работата съдържа обстоен и задълбочен анализ на отделните правни проблеми на договора за автомобилен превоз на стоки според уредбата и обхвата на CMR. Освен приложното поле на CMR, правната природа и характеристиката на договора, предмет на изясняване и научен анализ са проблемите на товарителницата, задълженията на изпращача и превозвача, доставянето и приемането на товара и правата на получателя, правното положение на получателя, отговорността на превозвача и нейния обем, основанията за освобождаване от отговорност на превозвача, реда за нейното ангажиране, погасителната давност и нищожността на уговорки, които противоречат на CMR. В тази си част съчинението има несъмнено както научна, така и научноприложна стойност.

Глава трета е посветена на договора за автомобилен превоз на товари по действащото вътрешно право. Особено внимание е отделено на ЗАП като специален нормативен акт, съобразен обаче с общите правила на Търговския закон (ТЗ). Освен правната характеристика на договора, страните по него и техните права и задължения, в

работата е анализирана критично формата на договора и в частност автотранспортната товарителница. Интерес представлява изследването на правното положение на получателя като бенефициер по договор в полза на трето лице, както и на отговорността на превозвача, квалифицирана като обективна (стриктна) договорна отговорност и на основанията за изключването ѝ.

Трудът завършва със заключение, в което авторът предлага конкретни предложения *de lege ferenda* за изменение на ЗАП.

Систематиката на работата е съобразена със спецификата на изследваното правно явление. Отделните глави са добре балансирани и логически свързани. Те съдържат последователно и задълбочено излагане на всички основни въпроси, които уредбата на договора за автомобилен превоз на товари поставя.

3. Дисертационният труд съдържа редица достойнства.

3.1. Той разкрива задълбочени познания на автора по проблема като правна уредба, теория и практика. Не може да не се отбележи високата езикова култура и ясният и точен стил на изразяване на докторанта. Работата заслужава висока оценка, тъй като тя разкрива богатата правна култура и умението на автора да подложи на задълбочен критичен и аргументиран анализ традиционно застъпвани и поддържани в правната теория и съдебната практика становища.

3.2. Авторът е анализирал критично цялата българска литература, посветена на проблематиката на воденето на чужда работа без натоварване, както и голям брой сериозни чужди (английски, френски, немски и руски език) изследвания. Задълбочено са обсъдени съвременните теоретични виждания в тази област. Научният апарат е богат, а цитирането е точно и добросъвестно. Личи доброто познаване на правната теория, което е позволило на автора да прояви самостоятелно отношение към изследваните отношения и да аргументира собствени тези - основна предпоставка за научна работа. Силно впечатление прави и коректното отношение на дисертанта при излагането на собствените и чуждите аргументи. При аргументиране на собствената теза докторантът привежда и контрааргументи, което подсилва тежестта на неговите доводи и показва уважение към чуждите становища.

3.3. В дисертационния труд авторът е съчетал умело различни методи на научно изследване, което е несъмнено негово достойнство. С най-голям успех в изследването са използвани историческият, сравнителноправният и позитивистичният метод, което се обуславя от спецификата на явлениято.

3.4. Трудът съдържа и следните научни приноси.

Той е първото цялостно и задълбочено монографично изследване на правната уредба на договора за автомобилен превоз на товари както по вътрешното право (ЗАП и ТЗ), така и по Конвенцията за договора за международен автомобилен превоз на товари (CMR).

За първи път в нашата литература е направено подробно историческо и сравнителноправно изследване на този институт. Анализът на съдържащата се в CMR уредба не е самоцелен, а е извършен във връзка с националната правна уредба и възможностите за нейното усъвършенстване.

Принос на автора е формулираното от него легалното определение на договора за автомобилен превоз по CMR, както и анализът на легалното определение и понятието за договора за автомобилен превоз на товари по чл.49 ЗАП (с.339-350), които са изградени

чрез съпоставянето им с други правни фигури – спедиционния договор и договора за наем (с.81-87). Безспорни научни приноси се съдържат и в изводите на автора относно общите характеристики на договора по CMR и ЗАП (с.70-72 и с.340-346).

Приносен характер има и изследването на правното положение на страните по превозното правоотношение (с.323-326). Интерес представлява анализът на фигурата на *принципала по CMR* (лице, което сключва договора за превоз с превозвача и чието основно задължение е по заплащане на превозното възнаграждение, без да е необходимо да е титуляр на права върху товара - с.73-74). Нови за нашата съвременна литература са аргументираните изводи на автора за правното положение на получателя, а оттам и за договора за превоз на товари като договор в полза на трето лице. Заслужава внимание анализът на разпоредбите на CMR относно активната легитимация на получателя, който може да предяви *от свое име* пред превозвача правата, произтичащи от договора за превоз. Нови за нашата литература са и доводите и изводите на докторанта относно възможността на превозвача да претендира от получателя невписаните в товарителницата вземания, което означава, че получателят е носител на задължения по договора за превоз (чл. 13, пар.2 CMR). Приноси моменти съдържа и критичният анализ на българската съдебна практика по прилагане на CMR с оглед възможността на получателя да встъпи в правата на товародателя.

Сериозни научни приноси съдържат и изводите на докторанта относно правното положение на получателя по ЗАП (с.367-3895) и характеризирането на договора за превоз, в случаите, при които принципал не е получателят, като договор в полза на трето лице. За първи път в нашата литература се аргументира тезата, че ако са налице задължения, за които превозвачът уведомява получателя при пристигане на товара на местоназначението, получателят може да ги заплати на основание договор за встъпване в дълг между превозвача и получателя.

За първи път в нашата литература е изследван въпросът за приложимостта на CMR в случай че използването на друг начин на транспорт/претоварването е осъществено по инициатива на превозвача, без да е предвидено в договора.

Принос на работата е анализът на правната природа на товарителницата, включително електронната товарителница, и отговорността за нейното съставяне, както по правилата на CMR (с. 99-116), така и на ЗАП (с.352-366), и критичният анализ на нормативното разрешение на ЗАП (с.355-366), съгласно което товарителницата е ценна книга.

Достойнство на работата е изследването на началото на изпълнението и неговото доказване, задълженията и отговорността на изпращача при предаване на товара по CMR и ЗАП (с.117-123, с. 124-130, с.390-413).

Нови за нашата литература са обоснованите изводи на докторанта за същността и приложното поле на задълженията на превозвача да изпълнява нарежданията на изпращача/получателя за изменение на договора (с.130-137, с.418-423) и да достави товара до местоназначението и да го предаде на получателя (с. 137-151, с. 423-428), както и за последващата невъзможност на превозвача да изпълни задълженията си, пречките при пристигане на товара и възстановяването на разноски (с. 151-161, с. 428-430).

Безспорен приносен характер има анализът на формите на неизпълнение (с. 161-173) и отговорността на превозвача по CMR, включително съгласно чл.17, пар.2, пр.4 CMR (с. 167-234) и по ТЗ и ЗАП (с.331-332, с.430-446). Разгледани са задълбочено общите и особени основанията за освобождаване на превозвача от отговорност, случаите, при които превозвачът не се освобождава от отговорност, както и случаите на съпричиняване на вредите. Изследвани са въпросите за начина на определяне на обезщетението при различните форми на неизпълнение и форми на вина, включително при недобросъвестност, на обезщетението при извъндоговорна отговорност и

ограничаването на неговия размер и изрично предвидените особени случаи (с.235-277, с. 446-448). Обоснован е изводът на автора, че изразът „обстоятелства, които превозвачът не е могъл да избегне и последиците от които не е могъл да преодолее“ има значението на непреодолима сила, поради което отговорността на превозвача е стриктна (безвиновна). Заслужава подкрепа и критиката на разпоредбата на чл.68 ЗАП и съдържашката се в нея неprecизна формулировка на понятието за „непреодолима сила“.

Принос на автора са и изводите му относно правилата на CMR за претенциите срещу превозвача и сроковете за предявяването им, установяване на доказването на претенциите срещу превозвача, както и за характера на сроковете за упражняването им (с.278-290).

Приносни моменти се съдържат в изследването на правоотношенията при повече от един превозвачи (с.291-303, с. 450-451).

За първи път в нашата литература е обосновано общо видово понятие на правното явление договор за автомобилен превоз на товари (с.451-454).

Заслужават подкрепа критичният анализ на българската съдебна практика по въпроса дали при иск по чл.20 CMR подлежи на изследване дали има запазена част от товара и съответната му стойност, както и относно неприсъждането на обезщетение за преки вреди и определянето на стойността по изменения чл.23, пар.3 CMR. Следва да се сподели и критиката на автора на съдебната практика за приложимостта на чл.32, пар.1 CMR, включително по отношение на суброгиралия се застраховател по имуществена застраховка на товара в полза на правоимащия.

Приносен характер разкрива и анализът на правилата за връщане на превозната цена митническите сборове и „другите разноски“, сторени по превоза на товара по чл.23, пар.4 CMR, и аргументирането на обосновано становище за съдържанието на термина „други разноски“.

Обосновано е предложението от автора тълкуване на разпоредбата на чл.29 CMR относно лишаването на превозвача от право да иска изключване или намаляване на отговорността му и във връзка с прехвърлянето на тежестта на доказване.

Научни приноси съдържа и критичният анализ на българското вътрешно право относно: легалното определение на договора за автомобилен превоз на товари; липсата на уредба в защита на потребителите; липсата на уредба, аналогична на чл.13, пар.2 CMR; правилата за правото на разпореждане по чл.63 ЗАП; липсата на специална уредба на случаите на настъпване на пречки преди пристигане на товара и пречки при доставяне; липсата на уредба на отговорността при съпричиняване; възприемането от нашата страна на правилата на Протокол от 05.07.1978г., подписан в Женева, в сила от 28.12.1980г., въпреки неприсъединяването на Република България към този протокол; липсата на национална уредба за ограничаване обема на отговорността на превозвача в случаите, в които са налице вреди при забава в доставянето, както и за случаите на „обявена стойност“ и „особен интерес“. Заслужава подкрепа и критиката на докторанта на правилата на ЗАП за давността, изводът за необходимост от уреждане на механизъм за установяване състоянието на товара при пристигането на местоназначението и за случаите на „последователни“ превозвачи.

Направените предложения *de lege ferenda* в дисертационен труд също сами по себе си представляват безспорни научни приноси, както и обобщаването им в конкретни разпоредби за изменение и допълнения на ЗАП.

Принос на автора е и практическата насоченост на дисертационния труд, тъй като в него е анализирана критично и задълбочено съдебната практика по прилагането на CMR и ЗАП.

3.5. Към автора могат да бъдат отправени и някои препоръки с цел усъвършенстване на работата.

Би могло да се препоръча при бъдещо публикуване на работата да се разшири и задълбочи частта, посветена на общото видово понятие на правното явление договор за автомобилен превоз на товари, доколкото предмет на труда са не договорите за превоз на товари по CMR и вътрешното по право, а единното явление договор за автомобилен превоз на товари.

3.6. Сериозната научна подготовка на дисертанта е видна и от публикуваните от него една студия и три научни статии по темата на дисертацията, които сами по себе си са сериозни и задълбочени научни изследвания.

В студията „Договор в полза на трето лице ли е договорът за автомобилен превоз на товари, когато лицето, спрямо което се реализира резултатът, е различно от изпращача?“ – списание „Търговско право“, № 1/2022 г. се анализира дискусията в теорията и практиката въпрос дали договорът за превоз на товари договор в полза на трето лице. В студията е представен исторически преглед и действащата уредба на договора за автомобилен превоз на товари, добросъвестно са анализирани вижданията в литературата по този въпрос, разгледано е правното положение на получателя като страна и е обосновано разбирането, че договорът за превоз на товари в договор в полза на трето лице.

В статията „Недобросъвестност на превозвача по смисъла на Конвенцията за договора за международен автомобилен превоз на товари“ – списание „Съвременно право“ № 1/2022 г., е анализирано понятието за „недобросъвестност“ на превозвача по смисъла на CMR, като на основата на сравнителноправно и систематично тълкуване задълбочено е обоснован и аргументиран изводът, че изразът *„приравнено на умишлено действие според закона на сезирания съд“* следва да бъде разбран като *„недобросъвестност“*.

В статията „Обстоятелства, които превозвачът не е могъл да избегне и последиците, които не е могъл да преодолее по смисъла на чл. 17, пар. 2, пр. 4 CMR?“ – списание „Търговско право“, № 2/2022 г., на основата на задълбочено логическо и систематично тълкуване на разпоредбите на CMR, както и на сравнителноправен анализ, се прави обоснован извод за обективен характер на отговорността на превозвача по смисъла на чл. 17, пар. 2, пр. 4 CMR.

3.7. Представеният за целите на процедурата автореферат включва: обща характеристика на дисертационния труд; кратко изложение на основното съдържание на дисертационния труд; представяне на основните научни приноси на работата; списък на публикациите по темата на дисертационния труд; списък на публикациите, които не са по темата на дисертационния труд.

IV. Заключение

Според изискванията на Закона за развитието на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ) и актовете по прилагането му, включително наукометричните таблици за минималните изисквани точки по групи показатели за различните научни степени и академични длъжности и броят точки по показатели в Област 3. Социални, стопански и правни науки (Приложение към чл. 1а, ал. 1 на Правилника за прилагане на ЗРАСРБ), кандидатите за придобиването на образователната и научната степен „доктор“ в направление 3.6 Право следва да са представили дисертационен труд (50 т.) и печатна продукция, носеща им поне 30 наукометрични точки.

Представените от докторанта Димитър Куртев Демирев публикувани студия и три научни статии по темата на дисертацията осигуряват на докторанта 35 наукометрични точки. Следователно докторантът изпълнява наукометричните изисквания за получаването на степента „доктор“, дори без да се вземат предвид другите му публикувани статии извън темата на разглежданото дисертационно изследване.

Няма данни за плагиатство в дисертационния труд. Всички изводи са авторско дело на дисертанта.

Изложените по-горе препоръки относно дисертационния труд имат второстепенен характер и по никакъв начин не намаляват неговото значение. Трудът отговаря на всички изисквания на ЗРАСРБ, включително на чл.6, ал.3, правилника за прилагането му и Правилника за реда и условията за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в Софийския университет „Свети Климент Охридски“ - той съдържа научни резултати, които представляват оригинален принос в науката, и показва, че кандидатът притежава задълбочени теоретични знания в областта на търговското и облигационното право и способности за самостоятелни научни изследвания. Ето защо давам положителна оценка на представения дисертационен труд и убедено предлагам на научното жури по защита на дисертационния труд по Заповед № РД-38-313/03.01.2023 г. на ректора на Софийския университет „Свети Климент Охридски“ да присъди на Димитър Куртев Демирев образователната и научна степен „доктор“ в област на висшето образование 3. „Социални, стопански и правни науки“, професионално направление 3.6. „Право“ (Гражданско и семейно право -търговско право).

София, 10 юли 2022 г.

Ангел Калайджиев: